

Sekizinci

ŞUBAT 2026 - SAYI: 2

M E C R A

MODERN İNSANIN
ANLAM KRİZİ
BOŞLUK

Abdurrahman Hakan Pakiř - Ahmet Hamdi Köksal - Habip Karacan - İbrahim Halil Dağ - İsa Kaya
Muhammed Raşid ksz - M. Usame Alptekin - Selman Devociođlu - Yunus Ali Uslu

İÇİNDEKİLER

Editörden

3

Geleneksel Bağların Kopuşu: Bireyselleşme mi, Yalnızlaşma mı?

4

Ekranların Arkasındaki Hiçlik: Sanal Kimlikler ve Gerçek Benlik Arasındaki Uçurum

7

Boşluk Hissi: Bir Hastalık mı, Yoksa Uyanış Çağrısı mı?

8

İnanç / Akide Boşluğu ve Sonuçları

10

Dijital Kalabalıklar İçindeki Yalnızlık Bağlantıdayız Ama Bağlı Değiliz

12

Hız Çağında Durma Korkusu: Meşguliyet Bir Kaçış Yolu mu?

14

Sessizlikten Kaçış: Kendi Düşüncelerimizle Baş Başa Kalma Korkusu

17

Tüketim Terapisi: Ruhsal Boşluğu Nesnelere Doldurma Yanılgısı

19

Kendini Aklayan Çağın Anatomisi

21

Sekizinci
MECRA

Sayı: 2 - Şubat 2026

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Hamdi Köksal

Editör
Muhammed Muhsin Köksal

E-posta: sekizincimecra@gmail.com

Her hakkı mahfuzdur.

MODERN İNSANIN KALP AĞRISI VE DİNMEYEN BOŞLUK

AHMET HAMDİ KÖKSAL

Dijital gürültünün ortasında, her şeye saniyeler içinde ulaşabildiğimiz, “hız” ve “haz” çağının tam göbeğinde yaşıyoruz. Ancak garip bir tezat var: İnsanlık, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar “dolu” bir dünyada, tarihin en derin “boşluk” hissini yaşıyor. İstatistiklerin “depresyon” dediğine biz kadim dilimizde “mana kıtlığı” diyoruz.

Modern insan, dış dünyayı imar ederken kendi iç dünyasını ihmal etti. Gökdelenler yükseldikçe ruhlar alçaldı; ekranlar parladıkça kalpler karardı. Bugünün insanı, elindeki akıllı cihazla dünyayı avucuna sığdırdığını sanırken, aslında o uçsuz bucaksız boşluğun içinde kayboluyor. Çünkü o boşluk, maddeyle, kariyerle ya da geçici heveslerle dolacak türden bir boşluk değil.

“Kalpler Ancak Allah’ı Anmakla Huzur Bulur”

İslam düşüncesine göre insan, sadece et ve kemikten ibaret bir varlık değildir. O, içine ilahi bir nefes üflenmiş, yeryüzünde bir emaneti taşıyan şerefli bir varlıktır. Modernite ise insanı sadece “tüketen bir makineye” indirgedi. Tükettikçe doymayan, doydukça acıkan bir nefis mekanizması, insanı fitrattan uzaklaştırdı.

Oysa o içimizdeki derin sızı, aslında bir **davettir**. Ruhun, asıl vatanına duyduğu özlemdir. Cenab-ı Hak, Rad Suresi 28. ayette reçeteyi binlerce yıl önceden vermiştir: “*Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.*” Bu anış, sadece dilde bir zikir değil; hayatın merkezine rızayı, adaleti ve muhabbeti yerleştirmektir.

Boşluğu Anlamla Doldurmak

Bu sayımızda, “Boşluk” meselesini sadece sosyolojik bir sorun olarak değil, bir “iman ve istikamet” meselesi olarak ele aldık. Modern dünyanın sunduğu sahte tesellilerin yerine, medeniyetimizin köklerinde yer alan o sarsılmaz kaleyi koymaya çalıştık.

Unutmayalım ki; eşya ile kurduğumuz ilişkiyi düzeltmeden, nefsin bitmek bilmeyen arzularına bir “dur” demeden ve en önemlisi ****“Gönül Aynasında Zaman”**** doğru okumadan bu boşluk hissi dinmeyecektir.

İnsan, kaçtığı her yerde aslında kendinden ve yaratıcısından kaçıyor. Oysa durup nefeslenmek, secdede alını toprağa, kalbi göğe bağlamak; o korkulan boşluğu muazzam bir huzura bırakacaktır.

Bu sayının, hepimizin içindeki o boşluğa bir nebze de olsa şifa, zihinimize bir parça ışık tutmasını temenni ediyorum.

Vesselam.

GELENEKSEL BAĞLARIN KOPUŞU: BİREYSELLEŞME Mİ, YALNIZLAŞMA MI?

SELMAN DEVECİOĞLU

Modernleşme süreciyle birlikte toplumsal yapıların çözülmesi, bireyin sosyal ilişkiler içindeki konumunu köklü biçimde dönüştürmüştür. Aile, akrabalık, mahalle ve din merkezli geleneksel bağların zayıflaması, bireyselleşmenin hız kazanmasına yol açarken aynı zamanda yalnızlaşma olgusunu da görünür kılmıştır. Bu çalışma, bireyselleşme ile yalnızlaşma arasındaki ilişkiyi

sosyolojik, psikososyal ve sınırlı ölçüde tasavvufi bir perspektifle ele almaktadır. Bireyselleşmenin her durumda yalnızlaşma üretmediği; ancak bağdan yoksun bireysellik biçimlerinin yalnızlığı derinleştirdiği ileri sürülmektedir. Sonuç olarak mesele, bireyselleşmenin varlığı değil, bireyselleşmenin toplumsal ve anlam bağlarıyla nasıl ilişkilendirildiğidir.

Toplumsal yapı, bireyin kimlik inşasında belirleyici bir rol üstlenir. Geleneksel toplumlarda birey, kendisini büyük ölçüde ait olduğu aile, cemiyet ve inanç çevresi üzerinden tanımlar. Bu yapı, bireye hem sosyal güvenlik hem de anlam duygusu sunar. Modernleşme ile birlikte bu bağlar çözülmeye başlamış; birey, kolektif yapıların yönlendirici etkisinden uzaklaşarak kendi yaşamının merkezine yerleşmiştir. Bu dönüşüm, bireyselleşmeyi toplumsal hayatın temel karakteristiklerinden biri hâline getirmiştir.

Modernleşme süreci yalnızca ekonomik ve teknolojik dönüşümleri değil, aynı zamanda zihniyet dünyasında köklü değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bireyin geleneksel referanslardan koparak kendi kararlarının faili hâline gelmesi, özgürlük alanını genişletirken yeni kırılğanlıklar da üretmiştir. Bu noktada bireyselleşme, yalnızca bir özgürleşme süreci değil; aynı zamanda bireyin toplumsal bağlarla olan ilişkisinin yeniden tanımlandığı bir dönüşüm alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel Bağlar ve Toplumsal Aidiyet

Geleneksel toplumlarda sosyal düzen, bireyler arası güçlü ve süreklilik arz eden bağlar üzerine kuruludur. Aile, akrabalık ve cemiyet merkezli yapılar bireyin davranışlarını düzenlerken, ona kimlik ve yön duygusu kazandırır. Bu yapılar, bireyin yalnız kalmasını engelleyen doğal koruyucu mekanizmalar işlevi görür. Birey, kendisini aşan bir bütünün parçası olarak varlık kazanır.

Bu bağların çözülmesiyle birlikte birey, artık toplumsal rollerini hazır bulmaz; kendi rolünü, değerlerini ve ilişkilerini yeniden kurmak zorunda kalır. Kolektif sorumlulukların yerini bireysel tercihler aldıkça, toplumsal ilişkiler daha esnek, geçici ve kırılğan hâle gelmiştir. Aidiyet, uzun vadeli ve derin ilişkiler yerine, kısa süreli ve yüzeysel bağlar üzerinden kurulmaya başlanmıştır.

Bireyselleşme Süreci ve Modern Birey

Bireyselleşme, bireyin kendi yaşamını belirleme kapasitesinin artması anlamına gelir. Modern birey, geleneksel normlardan bağımsız olarak karar alabilme imkânına sahiptir. Bu durum,

bireysel özgürlük alanını genişletirken aynı zamanda bireyi toplumsal destek ağlarından uzaklaştırabilmektedir. Birey artık başarısızlıklarını da yalnız başına göğüslemek durumundadır.

Modern toplumda birey, başarı, mutluluk ve anlam arayışını büyük ölçüde kendi sorumluluğu olarak deneyimler. Toplumsal yapıdan alınan hazır cevapların azalması, bireyi kendi iç dünyasına yöneltir. Bu yöneliş, kimi zaman kişisel gelişim ve farkındalık üretirken, kimi zaman da yalnızlık ve anlamsızlık duygusunu besler.

Yalnızlaşma: Psiko-Sosyal ve Anlamsal Boyut

Yalnızlık, yalnızca sosyal ilişkilerin eksikliği olarak tanımlanamaz. Psiko-sosyal açıdan yalnızlık, bireyin kendisini anlamamış, destekten yoksun ve anlamdan uzak hissetmesiyle ilişkilidir. Modern toplumlarda bireyler kalabalıklar içinde yaşayabilmekte; ancak derinlikli ilişkiler kurmakta zorlanmaktadır.

Tasavvufi düşüncede yalnızlık, insanın kendi iç dünyasına yönelerek benliğini aşma imkânı bulduğu bir hâl olarak ele alınır. Bu yalnızlık, kopuş değil; arınma ve idrak sürecidir. Modern yalnızlık ise çoğu zaman bu anlam boyutundan yoksun olduğu için bireyde boşluk ve kırılma üretmektedir.

Bireyselleşme ile Yalnızlaşma Arasındaki İlişki

Bireyselleşme ile yalnızlaşma arasındaki ilişki zorunlu ve tek yönlü değildir. Bireyselleşme, toplumsal bağlarla dengelendiğinde bireyin hem özgür hem de ilişkisel bir varlık olarak kalmasını sağlayabilir. Ancak bireyselleşme yalnızca

kendine odaklanan, sorumluluktan kaçınan bir biçim aldığı anda yalnızlaşmayı derinleştirir.

Modern birey, geleneksel bağlardan koparken yeni aidiyet biçimleri aramaktadır. Ancak bu aidiyetler çoğu zaman geçici ve kırılmalıdır. Bu durum bireyin sürekli bir arayış hâlinde kalmasına yol açmaktadır.

Geleneksel bağların çözülmesi modernleşmenin kaçınılmaz bir sonucudur. Bu çözülme bireyselleşmeyi güçlendirmiş; ancak aynı zamanda yalnızlaşmayı da görünür kılmıştır. Bireyselleşme, toplumsal ve anlam bağlarıyla desteklenmediğinde bireyin kırılma eğilimini artırmaktadır.

Bu nedenle mesele, bireyselleşmenin varlığı değil; bireyselleşmenin hangi bağlamda kurulduğudur. Anlam, sorumluluk ve ilişkisel derinliği dışlamayan bir bireyselleşme anlayışı, yalnızlaşmayı azaltabilecek bir imkân sunmaktadır.

EKRANLARIN ARKASINDAKİ HIÇLİK: SANAL KİMLİKLER VE GERÇEK BENLİK ARASINDAKİ UÇURUM

YUNUS ALİ USLU

Günümüzde insanlar dijital medyayı kullanarak kendilerine sanal kimlikler inşa etmektedir. Bu kimlikler çoğu zaman ‘kusurdan uzak’, ‘mükemmele yakın’ ve tahmin edileceği üzere büyük ölçüde ‘gerçek dışı’dır. Kendi oluşturduğumuz bu alemde kusurlarımızı örtmek çok daha kolay, niteliklerimizi abartmak da zahmetsizdir. İnsanlar sosyal medyada çok mutludur. Güzel anlarını, keyifli maceralarını ve mutluluklarını paylaşırlar. Kimisi tatile gitmiştir, oranın manzarasını çeker kimisi arkadaşının doğum günü partisinde boy gösterir. Bütün bunlar psikolojik açıdan iyi hissetmemizi sağlar. Peki kamera kapandığında durum gerçekten de böyle midir? Bu kendini iyi hissetme durumu ne kadar doğal ve ne kadar uzun ömürlüdür?

Hayatımızda mutluluklar, sevinçler olduğu kadar üzüntüler ve kederler de vardır. Fakat dijital dünyada bu duygular çoğunlukla yer bulamaz. Çünkü ‘paylaşılabilir’ ya da ‘estetik’ değillerdir. Bu sıkıntılı durumlarla yüzleşmekten kaçınmak aslında çözümden ve ona giden yollardan uzak durmak demektir. İşte bizi buna iten şeylerin başında ekranlarda oluşturduğumuz ve içinde neredeyse negatif hiçbir şey barındırmayan sanal kimliklerimizdir.

Bu kusursuz kimlik, bir süre sonra sahibini de içine hapseden bir altın kafese dönüşür. Ekranlardaki yansımamız ne kadar mükemmelse, gerçekliğimizdeki en küçük aksaklık o kadar katlanılmaz gelmeye başlar. Bu durum, bireyi sürekli bir dış onay arayışına iter. Kişi, artık kendi mutluluğunu hissetmekten ziyade, o mutluluğu baş-

kalarına kanıt-lama çabasına girer. Bir akşam yemeğinin tadından çok, o yemeğin fotoğrafının kaç beğeni alacağı önem kazandığında; ‘benlik’ yerini ‘seyirlik bir nesneye’ bırakır. Bu sanal uçurum sadece paylaşan için değil, izleyen için de tehlikelidir. Başkalarının ‘en iyi anlarından’ oluşan kolajları izleyen birey, kendi hayatının tekdüzeliğini, ev halini veya başarısızlıklarını bu yüksek standartlarla kıyaslamaya başlar. Sonuç; derin bir yetersizlik hissi ve ‘sosyal medya depresyonu’dur. Oysa ekranlarda gördüğümüz o pürüzsüz hayatlar, gerçekliğin sadece %1’lik kısmını temsil eden, filtrelenmiş birer kurgudur.

Hayatın doğal bir parçası olan üzüntü, yas veya öfke gibi duygular ‘paylaşılabilir’ veya ‘estetik’ bulunmadığı için dijital dünyada sansürlenir. Bu sansür, bireyin kendi negatif duygularına yabancılaşmasına yol açar. Sorunlarla yüzleşmek yerine onları bir filtrenin altına gizlemek, içsel bir birikime neden olur. Çözülemeyen her keder, ekran kapandığında odağı daha karanlık, sessizliği ise daha ağır hale getirir. Sanal kimlikler ile gerçek benlik arasındaki bu derin uçurumu kapatmanın yolu, dijital dünyayı bir kimlik inşa alanı değil, bir iletişim aracı olarak görmekten geçer. İnsanın kendi kusurlarını sevmesi, kırılanlıklarını kucaklaması ve ‘mükemmel olmama hakkını’ kendine tanıması gerekir. Unutulmamalıdır ki; gerçek huzur, bir ekranın arkasına saklanarak değil, hayatın tüm renklerini gri tonları da dahil olmak üzere olduğu gibi kabul ederek bulunur.

BOŞLUK HİSSİ: BİR HASTALIK MI, YOKSA UYANIŞ ÇAĞRISI MI?

HABİP KARACAN

İnsan bazen her şeye sahip olduğu hâlde kendisini yoksun hisseder. Kalbi daralır, dünya gözünde küçülür, alıştığı lezzetler tadını kaybeder. Dil, bu hâli basit bir cümleyle ifade eder: “İçimde bir boşluk var.”

Oysa bu söz, sıradan bir ruh hâlinden ziyade, insanın varoluşuna dair derin bir sarsıntının işaretidir.

İslâm irfanı bu hâli yalnızca psikolojik bir problem olarak görmez; bilakis insanın fitratla olan bağının zayıflamasının bir neticesi olarak ele alır. Zira Kur’ân-ı Kerîm, insanın özüne dair temel hakikati şu ayetle ortaya koyar:

“Bilesiniz ki kalpler ancak Allah’ı zikretmekle mutmain olur.” (Ra’d, 28)

Kalbin Doymaması ve Fitratın Feryadı

Boşluk hissi çoğu zaman kalbin, kendisine uygun olmayan şeylerle doldurulmaya çalışılmasının sonucudur. Mal, makam, şöhret, takdir ve haz... Bunların hiçbiri kalbin asli gıdası değildir. Kalp, yaratılışı gereği ezeli olana yönelmek ister. Fânî ile meşgul edildiğinde ise huzur bulmaz; aksine daralır.

Tasavvuf ehli bu durumu “kalbin gurbette olması” şeklinde ifade eder. İnsan, hakikat yurdundan dünyaya gönderilmiştir; ruh, geldiği yeri unutmaz. Mevlânâ’nın ney metaforu tam da bunu anlatır: Neyin feryadı, kamışlıktan koparılmış olmanın acısıdır. İnsandaki boşluk hissi de, aslına dönme arzusunun yankısıdır.

Kabz Hâli: İlâhî Bir Terbiye

Tasavvuf literatüründe boşluk hissine benzeyen hâller genellikle kabz kavramıyla açıklanır. Kabz; kalbin sıkılması, ferahlığın çekilmesi, kulun kendisini manen daralmış hissetmesidir. Ancak bu hâl, her zaman olumsuz bir durum değildir. Aksine, Allah Teâlâ’nın kulunu terbiye etme yollarından biridir.

Cüneyd-i Bağdâdî’ye nispet edilen şu söz bu hakikati özetler:

“Bast (genişlik) seni gevşetir, kabz ise seni Hakk’a götürür.”

Çünkü kabz hâlinde kul, dayandığı dünyevî desteklerin işe yaramadığını fark eder. Dua daha içten, niyaz daha samimi hâle gelir. İnsan, ilk defa gerçekten muhtaç olduğunu idrak eder. İşte bu noktada boşluk, rahmetin eşliğine dönüşür.

Gaflet Dolu Bir Hayatın Neticesi

Boşluk hissi bazen de uzun süren bir gaflet hâlinin ardından gelir. Zikirden uzak, tefekkürden mahrum, sadece dış dünyaya dönük bir hayat... Kalp, bu ihmalin bedelini bir süre sonra ödemeye başlar. Ne ibadet lezzet verir ne de dünya tatmin eder.

İmam Gazâlî bu durumu, kalbin paslanmasına benzetir. Günah, gaflet ve ihmaller kalbi karartır; kalp kendi asli nurunu kaybettiğçe huzur da kaybolur. Bu sebeple boşluk hissi, çoğu zaman bir ikaz zili gibidir:

“Dur, yönünü yeniden tayin et.”

Boşluk mu, Davet mi?

Her hissın bir dili vardır. Boşluk hissının dili ise genellikle şudur:

“Bu hayat, sadece bundan ibaret olamaz.”

İşte bu noktada insan iki yol ayrımına gelir. Ya bu sesi bastırır; daha fazla meşguliyet, daha fazla kaçış üretir. Ya da bu çağrıya kulak verir ve kalbine dönmeye başlar. Tasavvuf, ikinci yolu uyarış olarak adlandırır.

Nitekim büyük sûfiler, “Kulun kalbi dünyadan soğumaya başladığında, Hak ona yaklaşmıştır” derler. Dünya lezzetlerinin eksilmesi, bazen ahiret iştiafının artmasının ön habercisidir.

Bir Hikmetle Hitâm

Boşluk hissi her zaman tedavi edilmesi gereken bir arıza değildir. Bazen o boşluk, kalbin gerçek sahibi için ayrılmış bir yerdir. Orası doldurulmadığında insan huzur bulamaz; ama doğru şeyle dolduğunda, sükûnet kendiliğinden gelir.

Belki de asıl mesele, boşluğu doldurmak değil; boşluğun neyi işaret ettiğini anlayabilmektir. Çünkü insan, kalbinin çağrısını duyabildiği ölçüde kendisine ve Rabbine yaklaşır.

İbn Atâullah el-İskenderî, Hikem’inde şu ikazda bulunur:

“Seni kendine muhtaç kılan her hâl, seni Allah’a yaklaştırır.”

Boşluk hissi, eğer doğru okunursa, insanı kendisinden alıp Rabbine götüren bir yolculuğun başlangıcı olabilir. Çünkü kalp, ancak gerçek sahibiyile buluştuğunda sükûnete erer.

Belki de boşluk dediğimiz şey, dünya ile dolmuş bir kalbin boşaltılmasıdır. Ve o boşluk, rahmetle dolmak için hazırlanıyordur.

İNANÇ / AKİDE BOŞLUĞU VE SONUÇLARI

İSA KAYA

Modern çağ, insanlığa eşi görülmemiş imkânlar sundu; fakat aynı ölçüde derin bir anlam krizi de üretti. Teknoloji ilerledi, şehirler büyüdü, bilgi çoğaldı; fakat insanın iç dünyasında giderek derinleşen bir boşluk oluştu. Bu boşluk yalnızca psikolojik değil; aynı zamanda itikadî, fikrî ve ahlâkî bir buhranın tezahürüdür.

Bugün karşı karşıya olduğumuz kriz, bireysel bir bunalım olmanın ötesinde, kökleri akideye uzanan yapısal bir savrulmadır. İnanç zeminini kaybeden birey, yalnızca kendini değil; ait olduğu toplumu da sürüklemektedir.

Akide Buhranı ve İdeolojik Savrulma

İslam düşüncesinde akide, yalnızca inanç esasları bütünü değil; insanın hayatı anlamlandırma zeminidir. Akidenin zayıfladığı yerde, ideolojik savrulma kaçınılmaz olur. Modern insan, sağlam bir iman omurgasından mahrum kaldığında; ya katı ve dışlayıcı uçlara savrulur ya da her şeyi relativize eden, sınırları yok eden bir gevşekliğe düşer. Bu noktada ifrat ve tefrit, çağımızın en belirgin iki hastalığı olarak karşımıza çıkar. Oysa Ehl-i Sünnet çizgisi, asırlardır bu iki uç arasında vasat yolu temsil etmiştir. Ne akli mutlaklaştır-

mış ne de nakli işlevsiz bırakmıştır. Bu denge kaybolduğunda, din ya sert bir ideolojiye ya da etkisiz bir kültürel öğeye dönüşür.

Tekfirci Zihniyet

Anlam krizinin en tehlikeli tezahürlerinden biri, tekfirci anlayıştır. Bu zihniyet, dini hikmet ve merhamet zemininden kopararak kimlik ve güç aracına dönüştürür. Kendisinden olmayanı kolayca “öteki” ve “kâfir” ilan eden bu yaklaşım, İslam’ın rahmet ufkunu daraltır; dini, bir çatışma ideolojisine indirger. Tarih boyunca Ehl-i Sünnet âlimleri, tekfiri son derece dar bir alana hapsedmiş; iman ile küfür arasına aceleyle hüküm koymayı büyük bir fitne olarak görmüştür. Buna rağmen bugün, ilmî derinlikten ve usûlden yoksun söylemlerle genç zihinler kolayca radikalleştirilebilmektedir. Bu, yalnız bireysel bir sapma değil; toplumsal barışı tehdit eden bir inanç krizidir.

Klasik Selefilikte Tecsim ve Mekân Problemi

İnanç boşluğunun bir diğer yüzü, Allah tasavvurundaki bozulmadır. Özellikle klasik selefî literatürde görülen, nasları bağlamından kopararak Allah’a mekân, yön ve cisim isnadına varan anlayış, ciddi itikadî problemlere yol açmıştır.

Ehl-i Sünnet kelâm geleneği bu tür teşbih ve tecsim anlayışlarını reddetmiş; nasları tenzih ilkesine bağlı kalarak anlamıştır. Allah'ı mahlû-kata benzeten her yaklaşım, farkında olmadan insan zihninde çatışmalı ve sorunlu bir İlah tasavvuru üretir. Bu da ya korkuya dayalı sert bir dindarlık ya da bütünüyle kopuşla sonuçlanır.

Hadisi Reddeden Zihniyet ve Mealcilik Tuzağı

Anlam krizinin bir başka boyutu, hadisi devre dışı bırakan anlayıştır. Bu yaklaşım, Kur'an'ı Peygamber'siz, sünnetsiz ve tarihsiz bir metne indirger. Oysa Kur'an, Hz. Peygamber'in beyanı ve tatbiki olmadan anlaşılabilir. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle ifade etmektedir; *"İnsanlara kendilerine indirileni açıklayasın diye sana bu zikri indirdik."* (Nahl, 16/44)

Bu çizginin devamında ortaya çıkan mealcilik, ilim geleneğini ve usûlü dışlayarak her bireyi kendi anlayışının ölçüsü hâline getirir. Böylece din, bağlayıcılığını kaybeder; ortak bir hakikat olmaktan çıkar ve kaçınılmaz olarak nefsanî arzulara göre yorumlanır.

Mealcilik, ilk bakışta "doğrudan Kur'an'a dönüş" gibi sunulsa da pratikte geleneğin tasfiyesi ve otoritesiz bir din algısı üretir. Bu sürecin sonu çoğu zaman aynıdır: Önce mezhepsizlik, sonra sünnet ve hadis inkârı, ardından deizm ve nihayet ateizm.

Etkisiz Din Anlayışı

İnanç boşluğunun yalnız sert değil, bir de yumuşak yüzü vardır: layt din anlayışı. Bu yaklaşımda din; hayatı kuşatan bir rehber olmaktan çıkar, sembolik ve vicdanî bir alana hapsedilir. Emir ve yasaklar törpülenir, ahlâk talepleri gevşetilir, ibadetler "isteğe bağlı" birer ritüele indirgenir. Bu tür bir din anlayışı çatışma üretmez; fakat anlam da üretmez. Toplumu dönüştürmez, bireyi inşa etmez. Sonuçta ortaya çıkan şey; adı din olan fakat hayata hükmetmeyen bir boşluk inancıdır.

15 Asırlık İlmî Omurganın Terk Edilmesi

İslam ümmetinin 15 asırlık birikimi, tesadüflerin değil; ilmî çabanın, içtihadın ve istikametinin ürünüdür. Eş'ârî ve Mâtürîdî akidesi, ümmeti itikatta koruyan bir omurga; dört fıkıh mezhebi ise dini hayata taşıyan sahil bir uygulama sistemidir.

Mezhep inkârı ve müctehid imamların reddi, bireyi özgürleştirmez; aksine onu usûlsüzlük ve keyfiliğe mahkûm eder. Fıkıhî esasların sahil kaynaklardan öğrenilmediği bir dindarlık ya katılığa ya da savrulmaya mahkûmdur.

Gençlik, Manipülasyon ve İnanç Boşluğu

Bugün gençlerin kolayca yönlendirilebilmesinin temel sebebi, onlara sunulan çarpık ve eksik din tasavvurudur. Önce gelenekle bağ koparılır, sonra ilim ve usûl itibarsızlaştırılır. Ardından din, sloganlara indirgenir.

Bu noktadan sonra genç ya militanlaştırılır ya da tamamen dinden koparılır. Her iki yolun vardığı yer aynıdır: anlamsızlık, öfke ve kimlik krizi.

Tek Çözüm: Ehl-i Sünnet Akidesine Bilinçli Dönüş

Modern insanın anlam krizinden çıkışı; ne radikal kopuşlarda ne de

hafifletilmiş din yorumlarındadır. **Çözüm, sahil geleneğe bilinçli ve ilmî bir dönüşüdür.** Ehl-i Sünnet akidesi; aklı dışlamadan, nakli merkeze alan; bireyi de toplumu da koruyan denge ve istikamet yoludur. Bu dönüş, körü körüne bir taklit değil; hikmetli ve ilmî bir teslimiyettir. Ancak bu şekilde modern insan, içine düştüğü boşluktan kurtulabilir; toplum yeniden anlam, ahlâk ve istikrar üretebilir.

DİJİTAL KALABALIKLAR İÇİNDEKİ YALNIZLIK

BAĞLANTIDAYIZ AMA BAĞLI DEĞİLİZ

AHMET HAMDİ KÖKSAL

Gece yarısı, odanın ışıkları kapalı. Yalnızca akıllı telefonun mavi ışığı yüzümüze vuruyor. Ekranda yüzlerce isim, onlarca bildirim, saniyeler içinde akan binlerce hayat karesi var. Teorik olarak insanlık tarihinin en “bağlantılı” dönemini yaşıyoruz. Bir tuşla dünyanın öbür ucundaki arkadaşımıza ulaşabiliyor, hiç tanımadığımız insanların kahvaltılı sofralarına konuk oluyoruz. Ancak garip bir şekilde, bu devasa dijital kalabalığın tam ortasında, insanlık tarihinin en derin “kimsesizlik” hissini tecrübe ediyoruz.

Wi-Fi sinyallerimiz tam çekiyor ama gönül frekanslarımız parazit yapıyor. Herkesle **bağlantıdayız** (online), fakat kimseye gerçek manada **bağlı** (connected/bonded) değiliz. İşte çağımızın vebası: **Dijital Kalabalıklar İçindeki Yalnızlık**.

Vitrin Hayatlar ve Hakikat Yitimi

Sosyal medya platformları, hayatımızın “kamera arkası” görüntülerini değil, özenle kurgulanmış “fragmanlarını” sunduğumuz devasa bir vitrine dönüştü. Bu vitrinde hüznü, başarısızlığa, sıkıntıya ve insanın en doğal hali olan kusurlara yer yok. Herkes en mutlu, en gezgin, en başarılı anını paylaşıyor.

Bu durum, manevi dünyamızda sinsi bir tahribata yol açıyor: **Kıyaslama Hastalığı**. Başkalarının “en iyi” anlarını, kendi hayatımızın “en zor” anlarıyla kıyaslıyoruz. Bu kıyaslama, kalpteki şükür duygusunu zedeliyor. Kendi elimizdeki nimetin tadını çıkarmak yerine, başkasının tabağındaki yemeğin fotoğrafına bakarak doymaya çalışıyoruz. Tasavvufi bir bakış açısıyla söylesek; “hal”den koptuk, “kâl” (söz/görüntü) alemine hapsoldük. Görüntü çoğaldıkça, hakikat silikleşti.

Dokunmadan Temas, Konuşmadan İletişim

İletişim teknolojileri bize zaman ve mekan tasarrufu vaat etti. Ancak tasarruf ettiğimiz o zamanı, daha derin ilişkiler kurmak için değil, daha fazla yüzeysel ilişki tüketmek için harcadık. Bir dostun omzuna dokunmanın verdiği güven hissini, bir emojiye indirgedik. Gözlerin içine bakarak yapılan o sessiz ama derin anlaşmayı (halleşmeyi), “görüldü” ibaresine feda ettik.

Maneviyatın temeli “muhabbet”tir ve muhabbet, sanal ağların kaldıramayacağı kadar ağır ve kıymetli bir yükür. Muhabbet, karşıdaki- nin sadece sesini değil, sessizliğini de duymayı gerektirir. Oysa dijital dünyada sessizliğe yer yoktur; orada sürekli bir gürültü, sürekli bir veri akışı lazımdır. Mesajına beş dakika cevap gelmediğinde endişelenen modern insan, ruhunun sesini yıllardır duymadığının farkında bile değildir.

“İnsan insanın yurdudur” der eskiler. Şimdiyse insan insanın sadece ‘takipçisi’ oldu. Yurdunu kaybeden insan, binlerce takipçisi olsa da gurbettedir.

Kalabalıkta Yalnızlaşmanın Manevi Maliyeti

Bu hiper-bağlantılı halin en büyük manevi maliyeti, “tefekkür” ve “uzlet” kültürünün yok olmasıdır. Yalnızlık (loneliness) ile tek başınalık (solitude) arasında dağlar kadar fark vardır. Tek başınalık; insanın kendi içine dönmesi, kendini hesaba çekmesi ve Yaratıcı ile baş başa kalması için bir fırsattır, şifadır.

Ancak elimizdeki telefonlar, o kıymetli “boşluk” anlarını hemen dolduruyor. Otobüs beklerken, asansörde, yatağa girdiğimizde... Bir saniye bile kendimizle baş başa kalmaya tahammülümüz yok. Hemen bir şeyler izlemeli, bir şeyler okumalı, bir yerlere bakmalıyız. Kendinden kaçan insan, başkasına nasıl varabilir? Kendi iç sesini duyamayan, başkasının derdini nasıl duyabilir?

Bu durum empati yeteneğimizi köreltiyor. Ekranda gördüğümüz acı dolu bir habere “üzgün surat” ifadesi bırakıp, üç saniye sonra komik bir kedi videosuna gülebiliyoruz. Duygularımız sığlaşıyor, vicdanımız “scroll” hızıyla geçiştirilen bir detaya dönüşüyor. Bağlantıdayız ama hissetmiyoruz. Görüyoruz ama basiret (kalp gözü) ile bakmıyoruz.

Sanalın Ötesine Geçip “Bağ” Kurmak

Peki, çare teknolojiyi tamamen reddetmek mi? Elbette hayır. Çare, aletin alet olduğunu, amacın ise “insan” olduğunu hatırlamaktır. Bağlantı (connection) teknik bir terimdir, bağ (bond) ise manevi bir eylemdir.

Gerçek bağ, zahmet ister. Emek ister, sabır ister. Birinin derdini dinlerken telefonun ekranına bakmamayı, o an sadece “orada” olmayı gerektirir.

Manevi bir diriliş için şu adımlara ihtiyacımız var:

- 1. Dijital Oruç:** Tıpkı bedenın gıdadan kesilip arınması gibi, ruhun da bazen bildirimlerden, beğenilerden ve sanal gürültüden kesilip arınması gerekir. Telefonu kapatıp gökyüzüne bakmak, bir çiçeği incelemek, sessizliği dinlemek ruhun gıdasıdır.
- 2. Göz Teması ve Hazır Bulunuşluk:** Sevdiklerimizle bir aradayken, teknolojiyi aradan çıkarmalıyız. Hz. Mevlâna'nın dediği gibi, “Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşılabilir.” Duyguyu paylaşmak ise ancak tam bir odaklanma ve “anda kalma” ile mümkündür.
- 3. Vitrin Değil, Mana Odaklılık:** Hayatı bir başkasına ispatlamak için değil, hakkını vererek yaşamak için çabalamalıyız. Fotoğrafını çekmeden yenen bir yemeğin, paylaşmadan yapılan bir iyiliğin, “check-in” yapmadan gidilen bir yerin manevi hazzı, sanal beğenilerden çok daha tatmin edicidir.

Sonuç: Kabloyu Çıkar, Kalbi Tak

Bizler, biyolojik ve ruhsal olarak derin bağlar kurmak üzere kodlanmış varlıklarız. Dopamin (haz) odaklı kısa vadeli dijital etkileşimler, oksitosin (güven ve sevgi) odaklı gerçek ilişkilerin yerini tutamaz.

Kalabalıklar içindeki yalnızlığımız, aslında özümüze duyduğumuz hasretin bir yansımasıdır. Wi-Fi sinyalinin ulaşamadığı tek yer kalbimizdir ve orayı onaracak olan teknoloji değil, samimiyettir.

Artık “çevrimiçi” (online) olmayı biraz azaltıp, “içeriye” (inline) dönme vaktidir. Çünkü asıl bağlantı, ancak insan kendi ruhuna ve yanı başındaki insana dokunabildiğinde kurulur. Bağlantıyı koparmadan, ama bağlarımızı güçlendirerek yaşamak mümkündür. Yeter ki başımızı o parlak ekrandan kaldırıp, karşımızdakinin gözlerinin içindeki o muazzam alemleri görebilelim.

HIZ ÇAĞINDA DURMA KORKUSU: MEŞGULİYET BİR KAÇIŞ YOLU MU?

ABDURRAHMAN HAKAN PAKIŞ

Bismillah.

Elhamdülillah, vessalâtü vesselâmü alâ Resûlillah.

İçinde yaşadığımız çağ; hızın yalnızca bir imkân değil, bir zorunluluk hâline geldiği keskin bir zaman dilimi. Yavaşlamak, durmak veya yalnız kalmak artık sadece alışılmadık değil; çoğu zaman şüpheyle karşılanan birer “aykırılık” olarak görülüyor. Bu çağın insanı, bir an bile boş kaldığında kendisini açıklama ihtiyacı hissediyor. “Yoğunum” demek bir erdem, “vaktim var” demek bir kusur gibi algılanıyor. Meşguliyet, modern insanın en güçlü kimlik göstergelerinden biri hâline gelmiş durumda.

Bu durum sadece sosyolojik bir dönüşüm değildir; aynı zamanda insanın kendisiyle, Rabbiyle ve hayatın anlamıyla kurduğu ilişkinin de

zedelendiğini göstermektedir. Zira hız arttıkça derinlik azalmakta; hareket çoğaldıkça tefekkür zayıflamaktadır. Bu noktada sormamız gereken temel soru şudur: İnsan gerçekten mi meşguldür, yoksa meşguliyetin arkasına saklanarak bir şeylerden mi kaçmaktadır?

Meşguliyetin Değişen Anlamı

Klasik anlamıyla meşguliyet, insanın faydalı bir işe yönelmesini ifade ederdi. Bir işin meşguliyet sayılabilmesi için onun ya ilim, ya ibadet ya da maişetle (geçimle) ilgili olması beklenirdi. Ne var ki günümüzde meşguliyet, içeriğinden koparılmış bir “meşgul görünme” haline dönüştü. Artık önemli olan neyle meşgul olunduğu değil, sürekli bir hareket hâlinde olmaktır.

Bu durum, meşguliyeti bir “araç” olmaktan çıkarıp başlı başına bir “amaç” hâline getirmiş-

tir. Nitekim Fahr-i Kâinât Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] bu yanılığa asırlar öncesinden dikkat çekerek şöyle buyurmuştur:

“İki nimet vardır ki insanların pek çoğu bunlar hususunda aldanmışlardır; sıhhat ve boş vakit.” (Buhârî, Rikâk, 1, nr. 6412).

Hâlbuki araç ile amaç arasındaki ayrım son derece net ve keskindir. Amel, niyetle değer kazanır, kabule şayan olur; bu, İslamiyet’te temel bir ilkedir. Fayda, yön ve anlam barındırmayan her iş, sadece enerjiyi tüketen bir hareketten ibarettir.

Kitab-ı Mübin’de şöyle buyrulur:

“Hanginizin daha güzel amel işleyeceğinizi (sizin için) ortaya çıkarmak (ve böylece âhirette, yaptıklarınıza, kendinizi şahit tutmak) için, ölümü ve hayatı yaratan O’dur.” (Mülk, 67/2).

Burada dikkat çekilen husus amelin çokluğu değil, güzelliğidir; yani bilinçli, yerli yerinde ve anlamlı oluşudur. O hâlde insanın sürekli “bir şeyler yapıyor olması” onun kıymetli işler ürettiği anlamına gelmez. Aksine, bazen bu yoğunluk, amelin özünü kemiren bir kurtçuğa dönüşebilir.

Durma Korkusu: Neden Sessizlikten Kaçıyoruz?

İnsan neden durmaktan korkar? Bu korku sadece tembellik endişesiyle açıklanamaz. Asıl mesele, durmanın insanı “kendisiyle” yüzleşmeye zorlamasıdır. Hareket hâlindeyken insan düşünmez; fakat durduğunda sorular başlar: “Ne yapıyorum?”, “Nereye gidiyorum?”, “Bu çaba ne için?” Sükûnet, bu soruların yankılandığı en berrak alandır.

Kuşkusuz, durmaktan kastımız atalet (tembellik) değildir; aksine daha iyiyi bulmak için yapılan

bir iç muhasebe, bir kabuk değiştirme, bir yenilenme ve yön tayinidir.

Kur’an-ı Hakîm, insanın bu yüzleşmeden kaçma eğilimine şöyle dikkat çeker:

“İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?” (Kıyâme, 75/36).

Bu ayet, insanın sorumluluk bilincinden kaçma eğilimini açıkça ortaya koyar. Başlı başına bırakılmadığını ve öldükten sonra tekrar diriltileceğini bilen insan, itikâdî ve amelî olarak yaptıklarının hesabını vermek zorunda olduğunu da bilir. Durmak, düşünmek en yerinde ifadeyle yüzleşmek bu hesap duygusunu tetikler, devreye koyar. Meşguliyet ise bu muhasebeyi erteleyen bir sığınak, bir kaçış yolu gibi işlev görebilir.

Bu nedenle bu zamanın insanın en büyük korkularından biri, boş kalmaktır. Boşluk, sadece zamanla ilgili değildir; anlamla ilgilidir. Zamanı doldurmak kolaydır; ama esas mesele bu boşluğu anlamlı kılmaktır. Yani her anı en güzel ve elzem olanla değerlendirmektedir önemli olan.

İnşirâh Suresi’ndeki

“Bir işi bitirince hemen başka bir işe koyul.” (94/7) ayetini genellikle “hiç durmadan çalışmak” olarak anlarız. Ancak buradaki incelik, zamanı sadece doldurmak değil, onu **“imar etmektir”**. Yani bir hayırlı işten diğerine geçerken bile bu geçişin bir bilince dayanması gerekir. Gelişigüzel bir koşturmaca değil, güzel bir yöneliş esastır.

Durmak Pasiflik Değildir!

Durmak, düşünmek ve kendini sorgulamak asla pasiflik değildir. Bilakis durmak, çoğu zaman en aktif bilinç hâlidir. Tefekkür ve muhasebe, insanın dış dünyadan bir süreliğine el çekerek

iç dünyasına yönelmesini ifade eder ki bu, en sağlıklı meşguliyet biçimidir. İslamiyet'te bu içsel yoğunlaşmanın kıymeti şu hikmetli sözle (hadis) perçinlenmiştir:

“Bir saat tefekkür, altmış sene (nafile) ibadetten hayırlıdır.” (Süyûtî, *el-Câmiu's-sagîr*, nr. 5897).

Kur'an-ı Kerim okurken defalarca şu ayeti kerimelere denk gelmişizdir:

“Hiç düşünmez misiniz?”

“Hiç akletmez misiniz?”

Bu ve benzeri ifadeler, düşünmenin ve durup anlamaya çalışmanın bir kulluk biçimi olduğunu gösterir. Sürekli sağlıklı, işlevsiz olarak hareket hâlinde olmak, bu çağrıya kulak tıkamak anlamına gelebilir...

Meşguliyetin İki Yüzü

Meşguliyet bütünüyle olumsuz değildir. Esas mesele, ne ile ve nasıl meşgul olduğumuzdur. Çalışmak, ilim öğrenmek, aile rızasını temin etmek; Allah rızasıyla yapıldığında ibadete dönüşür. Ancak kritik soru şudur: Meşguliyetimiz bizi Allah'a yaklaştırıyor mu, yoksa O'ndan uzaklaştırıyor mu?

Kur'an-ı Kerim bu hususta açık bir uyarıda bulunur:

“Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın.” (Münâfikûn, 63/9).

Demek ki meşguliyet bizi zikirden ve kulluk şuurundan koparıyorsa, artık faydalı bir uğraş olma vasfını yitirmiş, bir hüsrana dönüşmüştür. Bu noktada Allah'a kulluğu, bütün işlerimizi tarttığımız bir mihenk taşı kılmamız gerekir. Zira bizi O'ndan uzaklaştıran bir uğraş, ne kadar yoğun olursa olsun, değerli bir meşguliyet değildir.

Meşgul Olmak mı, Bilinçli Yaşamak mı?

Modern çağın iddiası hızlıdır; ancak kaybı berekettir. Çok iş yapılır ama az tatmin sağlanır. Çok bilgi edinilir ama hikmet azalır. Hız, çoğu zaman dikkati azaltır; dikkat azalınca da bilinç zayıflar.

Hız çağında insan, meşgul olmayı hayatın merkezine koymuştur. Ancak meşguliyet, anlamdan koparıldığında; insanı diri tutmak yerine, yavaş yavaş tüketir. İslamiyet bize sürekli hareket etmeyi değil, “istikamet üzere” olmayı öğretir.

Durmak, kaçmak değil; çoğu zaman cesaret işidir. İnsan durduğunda, kendisiyle ve Rabbiyle karşılaşır. Bu karşılaşma zorlayıcı olabilir; fakat dönüştürücüdür.

Belki de çağımızın en büyük ihtiyacı daha fazla iş değil, daha fazla hikmettir. Daha çok hız değil, daha çok berekettir. Zira Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] amelde niceliğe değil, nitelik ve sürekliliğe işaret ederek şöyle buyurmuştur:

“İşlerin hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır.” (Müslim, *Müsâfirîn*, 218).

Sanayi devrimiyle birlikte insan, üretim bandının bir parçası hâline gelmiş; durmadan çalışan, durduğunda değer kaybeden bir varlık gibi algılanmaya başlanmıştır. Hâlbuki insan bir robot ya da makine değil; anlama, şuurla ve istikametle yaşayan bir kuldur. Ve belki de en büyük meşguliyetimiz, yeniden insan olmayı hatırlamaktır.

SESSİZLİKTE KAKIŞ: KENDİ DÜŞÜNCELERİMİZLE BAŞ BAŞA KALMA KORKUSU

İBRAHİM HALİL DAĞ

Modern dünya, bizi sürekli bir şeyler yapmaya, izlemeye veya dinlemeye zorlayan devasa bir gürültü makinesine dönüştü. Sabah gözümüzü açtığımız andan gece uykuya daldığımız ana kadar zihnimiz, dışarıdan gelen binlerce veriyle işgal ediliyor. Bu keşmekeşin içinde aslında en çok ihtiyaç duyduğumuz ama yanına yaklaşımdan en çok çekindiğimiz şey; mutlak sessizliktir. Çünkü sessizlik başladığında, dış dünyanın o koruyucu perdesi aralanır ve biz, kaçtığımız o en büyük gerçekle yüzleşiriz: Kendimizle, unuttuğumuz özümüzle ve bizi var edenle.

Neden Sessizlikten Korkuyoruz?

Aslında korktuğumuz şey sessizliğin kendisi değil, o sessizliğin içinde yankılanan kendi sesimizdir. İnsanın kendi içine dönmesi bazen dünyanın en uzak noktasına gitmekten daha zordur. Sessizlik çöktüğünde; ertelediğimiz kararlar, halının altına süpürdüğümüz pişmanlıklar ve cevabından korktuğumuz sorular gün yüzüne

çıkır. Gürültü, bu soruları bastırmak için kullandığımız bir kalkan gibidir. Oysa Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz,

“İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağı mı sanır?” (Kıyâme, 36) buyurur. Sessizlik, bu “başıboş” olmadığımız gerçeğiyle ve hayatın gerçek gayesiyle bizi burun buruna getirir.

Gürültü Bir Sığınak mıdır, Yoksa Hapishane mi?

Birçoğumuz boş durmaktan veya hiçbir şey yapmadan oturmaktan rahatsız oluruz. Zihin, dışarıdan bir girdi gelmediğinde kendi yarattığı boşlukta boğulacakmış gibi hisseder. Ancak bu durum, kalbin asıl gıdasından mahrum kalışının bir işaretidir. Büyük mutasavvıf Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî şöyle der: “Sessizlik Allah'ın dilidir, geri kalan her şey kötü bir tercümedir.” Bizler bu muazzam dili duymamak için hayatın sesini sonuna kadar açıyoruz. Oysa kalbin cilası sessizlik ve tefekkürdür. Dışarıdaki gürültüye bağımlı yaşamak, ruhun asıl vatanından uzaklaşıp geçici bir gurbette oylanmasıdır.

Kendine Yaklaşmak: İnsan Olabilme Cesareti

İnsan, kendi içine yaptığı yolculukta aslında en büyük hakikati bulur. İslam düşüncesinde meşhur olan “Nefsini bilen, Rabbin bilir” düsturu, sessizliğin neden bu kadar kıymetli olduğunu anlatır. Sessizlik bir kopuş değil, aksine en sağlam bağlanma biçimidir. Kendi düşüncelerimizle baş başa kalmak, içimizdeki o tozlanmış aynayı silmek gibidir.

Bu noktada sessizlik, bizi biz yapan o unuttuğumuz öze, yani “insan olabilme cesaretine” taşır. İnsan olmak; sadece nefes almak değil, zaaflarıyla, eksikleriyle ve fitratıyla yüzleşip emaneti layığıyla taşıma iradesidir. Aynaya ilk baktığımızda gördüğümüz kusurlar bizi ürkütür. Ancak o görüntünün ötesine geçmeden, yani kendi acizyetimizi ve hiçliğimizi kabul etmeden gerçek bir kemalata ermek mümkün değildir.

Sessizliğin İyileştirici Gücü ve Tefekkür

Sessizlik bir boşluk değil, bir tamamlanma halidir. Zihnin gürültüsü azaldığında kalbin fısıltıları duyulmaya başlar. Ayet-i kerimede belirtildiği gibi: “Bilesiniz ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra’d, 28). İşte bu zikir ve tefekkür hali, ancak dış dünyayla aramıza bir mesafe koyduğumuzda gerçek manasına kavuşur. Kendi sesini duymaktan korkmayan bir insan, artık dış dünyanın onayına muhtaç kalmaz. İçsel denge, kişinin Rabbiyle olan bağını sessizlikte onarmasıyla ve o tertemiz öze geri dönme cesaretiyle başlar.

Bir Cesaret Eylemi Olarak İç Dönüş

Bugün sessiz kalmak ve sadece düşüncelerimizi izlemek, aslında bir ibadet, bir nefis terbiyesidir. Kendi düşüncelerimizle baş başa kalma korkusunu aştığımızda, aslında kaçtığımız şeyin bir canavar değil, sadece keşfedilmeyi bekleyen bir cevher olduğunu fark ederiz. Yol bitmez, sadece derinleşir. Ve bu yolculukta en sadık yol arkadaşımız; bizi bize, bizi O’na yaklaştıran sessizliğin ta kendisidir. Gürültüyü biraz kısma, kalbimizin o derin ve hikmetli sessizliğiyle tanışıp “insan olmanın” o vakur cesaretini kuşanmaya ne dersiniz?

TÜKETİM TERAPİSİ: RUHSAL BOŞLUĞU NESNELERLE DOLDURMA YANILGISI

MUHAMMED RAŞİD ÖKSÜZ

Modern insanın en yaygın teselli yöntemlerinden biri alışveriştir. Yorgun bir günün ardından kendini bir vitrine bırakmak, can sıkıntısını bir sepete doldurmak ya da içsel bir boşluğu kredi kartıyla susturmak... Buna çoğu zaman farkında olmadan başvururuz. Bu eğilim, popüler bir adla “tüketim terapisi” olarak anılır. Peki bu gerçekten Terapi midir, yoksa sadece kalbi oyalayan geçici bir kandırmaca mıdır?

İslam irfanında insanın derdi eşya ile değil, kalp ile ilgilidir. Kalp ihmal edildiğinde, dünya nimetleri artsa bile huzur eksilir. Bu sebeple modern tüketim alışkanlıklarını yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ahlaki ve manevi bir mesele olarak ele almak gerekir.

Ruhsal Boşluğun Kaynağı:

Haz-Tatmin Döngüsü

Davranışsal psikoloji ve nörobilim araştırmaları, tüketimin beyinde dopamin temelli bir ödül sistemini harekete geçirdiğini ortaya koyar. Yeni bir ürün satın alındığında oluşan haz, beyin “ödül beklentisi” merkezini uyarır; fakat bu etki kısa sürelidir. Beyin hızla alışır ve aynı hazzı yaşamak için daha fazlasını ister.

Bu nedenle tüketim, ruhsal bir ihtiyacı kalıcı olarak doyurmaz; aksine kişiyi sürekli yeni uyarılara bağımlı hâle getirir. Bilimsel literatürde bu durum, “haz eşliğinin yükselmesi” olarak tanımlanır. Yani insan ne kadar çok tüketirse, tatmin olabilme kapasitesi o kadar azalır.

Kimliğin Tüketime İndirgenmesi

Modern sosyolojiye göre kapitalist düzen, insanı “üreten” ve “tüketen” bir varlık olarak tanımlar. Kimlik, artık ahlak, karakter ve aidiyet üzerinden değil; markalar, statü göstergeleri ve görünürlük üzerinden inşa edilir. “Ne olduğun” değil, “neye sahip olduğun” önem kazanır.

Kapitalist düzenin en mahir olduğu alan, insanın ihtiyacını üretmesidir. İhtiyaç var olduğu için üretmez; üretsin diye ihtiyaç icat eder. İnsana sürekli şunu fısıldar: “Bir eksiğin var.” Bu eksiklik bazen bir eşya, bazen bir imaj, bazen de başkalarının hayatına benzememe korkusudur.

Burada asıl mesele şudur: İnsan artık nefisini değil, piyasanın beklentilerini tatmin etmeye çalışmaktadır. Mutluluk; sabırla, emekle ve anlamla inşa edilecek bir hâl olmaktan çıkarılıp, satın alınabilir bir duyguya indirgenmiştir. Oysa kalp, kampanyayla dolmaz; ruh, taksitle huzur bulmaz.

Bu yüzden kapitalist sistem insanı yoksullaştırırken cebinden daha ziyâde kalbini yoksullaştırır. Doyumsuzluk, sistemin arızası değil; tam tersine, onun sürekliliğini sağlayan temel kaynağıdır.

Bu süreçte birey, farkında olmadan sistemin bir nesnesine dönüşür. Tüketim özgürlük gibi sunulsa da gerçekte tercihlerin büyük bölümü reklamlar, algoritmalar ve sosyal baskılar tarafından şekillendirilir. Böylece kapitalist düzen, insana mutluluk vaadi sunarken onu sürekli eksik hissettiren bir psikoloji üretir.

Asıl sorun: Ruhsal bir ihtiyacı maddi bir araçla gidermeye çalışmak mümkün müdür? Diye sorabilmektedir. Bu, susuzluğun tuzlu suyla bastırılmaya çalışılmasına benzer. Her deneme, ihtiyacı azaltmak yerine artırır. Böylece kişi bir döngüye girer: huzursuzluk → tüketim → geçici rahatlama → daha büyük huzursuzluk. Zamanla borç, pişmanlık ve tatminsizlik bu döngünün yan ürünleri olur.

İslam ahlakında bu hâl, nefsin aldatılması olarak görülür. Nefis, tatmin oldukça susar gibi görünür; fakat hakikatte daha fazlasını ister. Bu yüzden ölçsüz tüketim yalnızca ekonomik bir israf değil, aynı zamanda kalbin dağılmasıdır.

İslamî Perspektiften Tüketim ve Doyum

Kapitalist zihniyetin en büyük aldatmacası, insanı sürekli “yetmezlik” duygusu içinde tutmasıdır. Tasavvuf geleneği bu hâli, nefsin açgözlülüğü olarak tarif eder. Nefis, doyuruldukça sakinleşmez; aksine iştahı artar.

Bu noktada İslam ahlakı, bir ilke sunar: kanaat. Kanaatten maksat yoksulluk değil; ihtiyacın sınırını bilmektir. İslam insanın kalbini merkeze alır. Kalbin gıdası ise eşya değil, manadır. “Kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur” (Ra’d, 28) ayeti, huzurun tek yolunu bize gösterir. Eşya ancak bir araçtır; amaç hâline geldiğinde ise insanı yorar.

Modern ekonomi, büyümeyi tüketim üzerinden okur. Daha çok harcayan insan, sistem için “iyi insan”dır. Oysa bu yaklaşım bireyi borçlanarak yaşamaya alıştıırır. Kredi kartları ve taksitler, geleceğin emeğini bugünün hevesine ipotek eder.

İslam iktisadı ise bereketi merkeze alır. Bereket, çokluk değil; hayır ve fayda üretmektir. İsraf edilen bir nimet, malı değil; nimete karşı vefayı kaybetmektir.

Aynı şekilde tüketim kültürü yalnızca bireyi değil, aileyi ve nesilleri de biçimlendirir. Çocuklar artık sabrı, yetinmeyi ve beklemeyi değil; istemeyi ve hemen sahip olmayı öğrenmektedir. Hediyeler, oyuncaklar ve ekranlar çoğu zaman sevginin ve ilginin yerine geçmektedir.

Bu durum, ilerleyen yaşlarda doyumsuzluk ve tahammülsüzlük olarak geri döner. Oysa İslam terbiyesinde çocuk, nimetin kıymetini bilerek ve sınırları tanıyarak yetiştirilir. Tüketererek büyüyen nesiller değil; emekle olgunlaşan nesiller kalıcıdır.

Tüketmek kolay, anlam inşa etmek zordur. Ancak İslam’ın önerdiği hayat tarzı, dünyayı terk etmek değil; dünyayı yerli yerine koymaktır. Eşya elde olabilir, fakat kalpte olmamalıdır. Kalbin merkezinde Allah olduğunda, eşya yük olmaktan çıkar, nimet olur.

Sormamız gereken asıl soru ise aslında şudur: Biriken şey eşya mıdır, yoksa boşluk mu?

KENDİNİ AKLAYAN ÇAĞIN ANATOMİSİ

M. USAME ALPTEKİN

Bir çağın kendini ele verme biçimi, hangi kelimeyi siper, hangi kelimeyi sığınak yaptığında anlaşılır. Bugün sığınak diye sunulan kelimelerin başında “iyileşme” geliyor; insanın kendisini, tabiatla ve kaderle temasını, pişmek ve olgunlaşmak dediğimiz o zahmetli yolu bir kenara iterek, “iyi hissetme”yi hayatın nihai ölçüsü sayan bir dil dolaşıma sokulmuş durumda. Bu dil, merhemi yaradan önce arayan bir acelecilik taşıyor; insanı, başına geleni anlamaya değil, başına geleni kendisine göre yeniden kurmaya çağırıyor. Böylece acı, terbiye eden bir gerçek olmaktan çıkıp hemen bertaraf edilmesi gereken bir kusura; mahremiyet, korunması gereken bir emanet olmaktan çıkıp teşhir edilecek bir malzemeye; sabır, insanı büyüten bir irade olmak-

tan çıkıp “kendine haksızlık” diye suçlanan bir zayıflığa dönüştürülüyor.

Bu dönüşümün asıl tehlikesi, bir yöntemin yanlışlığı değil; insan tasavvurunun yerinden oynamasıdır. İnsanı, kendi içine kapanmış bir “haklar bütünü”ne indirgemek; onu, hayatta karşılaştığı her çatlağı dışarıdan bir fail bulup açıklayarak rahatlatmak; kendine karşı sorumluluğu, başkalarına yöneltilmiş bitmeyen bir suçlamaya çevirmek... Bunlar yeni bir dünya görüşünün, daha doğrusu yeni bir “ben” dininin belirtileri. “Ben” artık bir emanet taşımıyor; bir hüküm sürmek istiyor. İç dünyasını bir mahkeme salonuna çeviriyor ve orada hep kendisini beraat ettiriyor. Beraat kararı çıktıktan sonra da, hayatın bütün borçlarını başkalarına yazıyor. Böylece insanın

en ağır imtihanı olan “kendini bilmek”, yerini ucuz bir konfora “kendini aklama” meselesine bırakıyor.

İslâmî bakış, insanı acıdan azade bir varlık olarak görmez; acı, insanın hakikatle temas kurduğu yerdir. Sınanma, başkasının hatalarıyla açıklanıp geçiştirilecek bir kaza değildir; insanın içindeki eğriliği doğrultma çağrısıdır. Elbette insan yaralanır; elbette haksızlığa uğrar; elbette çocuklukta açılan yaralar ömür boyu sızlayabilir. Fakat yarayı göstermekle yarayı büyütme arasındaki farkı, çağımız ısrarla silmektedir. İnsana, “sen iyisin, sorun hep dışarıda” diyerek bir sözde teselli veriliyor; o teselli, insanın iradesini felç eden bir uyuşturucuya dönüşüyor. Çünkü sorumluluk kalkınca, imkân da kalkar. Kendi içindeki arızayı görmeyen, onu tamir etmeye de niyet etmez. Niyet olmayınca, insan ya öfkeye sarılır ya da şikâyete. Şikâyet bir süre sonra kimlik olur; kimlik olunca da, insanın bütün cümleleri kendini korumak için dizilir.

“Yardım” adı altında dolaşıma sokulan bu rahatlatıcı dil, insana ne verdiğini iddia ediyorsa, ondan fazlasını alıyor: Acıyı terbiye olmaktan çıkarıp arıza sayıyor; mahremiyeti emanet olmaktan çıkarıp malzemeye çeviriyor; sabrı irade olmaktan çıkarıp suç gibi gösteriyor. Meselenin hedefi bir fikir akımı değil; meselenin kendisi, insanın hakikati hangi kapıdan aradığıdır. Yanlış kapıdan giren, içeride doğruyu bulsa bile onu kendine mal edemez. Hakikati kendine mal edemeyen ise, kendini çoğaltır. Bu çağın gürültüsü, kendini çoğaltanların gürültüsüdür.

Bu gürültünün kaynağı, yalnızca insanların çok konuşması değil; konuşmanın bir “hak”a, susmanın bir “ayıp”a çevrilmesidir. İnsan, içini dökerek arınacağını sanıyor; oysa çoğu zaman içini dökerek içini büyütüyor. Çünkü dökülen şey, hakikatin tortusu değil; benliğin köpüğü. Köpük dağılır sanılır, kabardıkça kabarır.

Yeni zamanın en kârlı ticareti, acıyı ham madde olarak alıp kimlik diye satmaktır. “Başına gelen” artık bir imtihan değil, bir unvan gibi taşınıyor. Yarayı sarmak yerine yara sergileniyor; yara üzerinden itibar devşiriliyor. Böylece insan, kendini düzeltmek için değil, kendini savunmak

için konuşur hâle geliyor. Savunma dili, insanı bir süre rahatlatır; ama uzun vadede insanı taşlaştırır. Taşlaşan kalp, merhamet üretmez; merhametin taklidini üretir. Kendine merhamet adı altında, kendini kayırmayı meşrulaştırır.

Bu noktada “uzman” denen figür, çağın yeni müftüsü gibi konumlanıyor; fakat verdiği hüküm, sorumluluğu çoğaltan bir hüküm değil, sorumluluğu eleyen bir hüküm oluyor. İnsan, bir odanın içinde kendini anlatırken, hakikatin değil, kendi anlatısının şahidi oluyor. Şahitliğin temel şartı adalettir; adalet yoksa şahitlik, propaganda olur. Propaganda ise insanın en büyük düşmanıdır: insanı, kendisine inanmak zorunda bırakır. Kendisine inanmak zorunda bırakılan kişi, yanlışını düzeltmez; yanlışına bina kurar.

Burada belirleyici olan, “suç”un ve “kusur”un yer değiştirmesidir. Kusur, artık insanın kendi içinde aradığı bir şey olmaktan çıkıp dışarıda bulunduğu bir fail listesine dönüşüyor. Fail listesi uzadıkça insanın içi rahatlıyor; içi rahatladıkça ruhu ağırlaşıyor. Çünkü dışarıya atılan her taş, içeride bir boşluk bırakır. O boşluğu “haklılık”la doldurmak mümkün değildir. Haklılık, adamı büyütmez; adamı şişirir. Şişmiş benlik, en küçük temasla patlar ve patladığında etrafı kirletir.

İslâmî idrak, insanı kendine şahit kılar; bu, bazen zahirde acımasız görünen bir şahitliktir ama perde arkasındaki hikmette adalet vardır. Nefis denen şey, insanın içinde iş gören bir sanık gibi dolaşır; ona avukatlık yapmak, onu terbiye etmekten daha kolaydır. Çağın dili avukatlığı kutsuyor. Kutsayıcı bir dil ile deyim yerindeyse ayinler yaptırıyor. Bu dil, kulağa şefkat gibi gelir; fakat şefkatin en sinsî hâlidir: insanı büyüme hakkından mahrum eder. Büyüme, insanın kendini aklamalarıyla değil; kendini yoklamalarıyla olur. Muhasebe, insanı incitir; ama incitmeyen muhasebe, muhasebe değildir.

Bir de işin piyasa tarafı var: İnsan kendini “tamir edilecek bir eşya” gibi görmeye başladığında, tamirin sonsuz bir döngüye girmesi kaçınılmazdır. Her seans yeni bir parça, her yeni parça yeni bir arıza ihtimali... Böylece hayat, bir ömür boyu süren “kendimle uğraşıyorum” gösterisine döner. İnsanın kendisiyle uğraşması elbette kaçı-

nılmazdır; fakat uğraşmanın istikameti önemlidir: Kendini merkez yapmak başka, kendini aşmak başka. Kendini merkez yapan, dünyayı kendine hizmetkâr ister. Kendini aşan ise dünyayı emanet bilir; emanetin hakkını vermek için kendi rahatını feda etmeyi göze alır.

Çağ, “rahat”ı kutsadığı için “fedakârlık”ı aptallık gibi göstermeye çalışıyor. Oysa insanı insan yapan, rahat değil, edep ve mesuliyettir. Mesuliyet duygusu budandığında geriye kalan şey, hak arayan ama hakkı taşımayan bir benliktir. Hakkı taşımayan benlik, adalet üretmez; adalet üretmeyen benlik, eninde sonunda kendi evini de yakar. Bu yüzden mesele, insanın acısını konuşması değil; acısını konuşurken kendini nasıl kurduğu meselesidir. Konuşma, insanı ya arındırır ya da zehirler. Zehir, çoğu zaman tatlı bir dille sunulur.

İnsanın kendine dair söyleyeceği söz, ya bir duanın içine düşer ya bir reklamın içine. Bugünün dili, duayı incelten, reklamı kalınlaştıran bir dil. İnsana, “kendini sev” diye fısıldarken, ona kendini putlaştırmanın yolunu gösteriyor. Putlaştırılan benlik, ister istemez bir mabed ister; o mabedin duvarlarına da suçluların isimleri yazılır. Liste kabardıkça insanın içindeki boşluk kapanmaz; sadece gürültü artar. Gürültü artınca hakikat geriye çekilir. Hakikat geri çekildiğinde insan, kendini korumayı yaşam sanır.

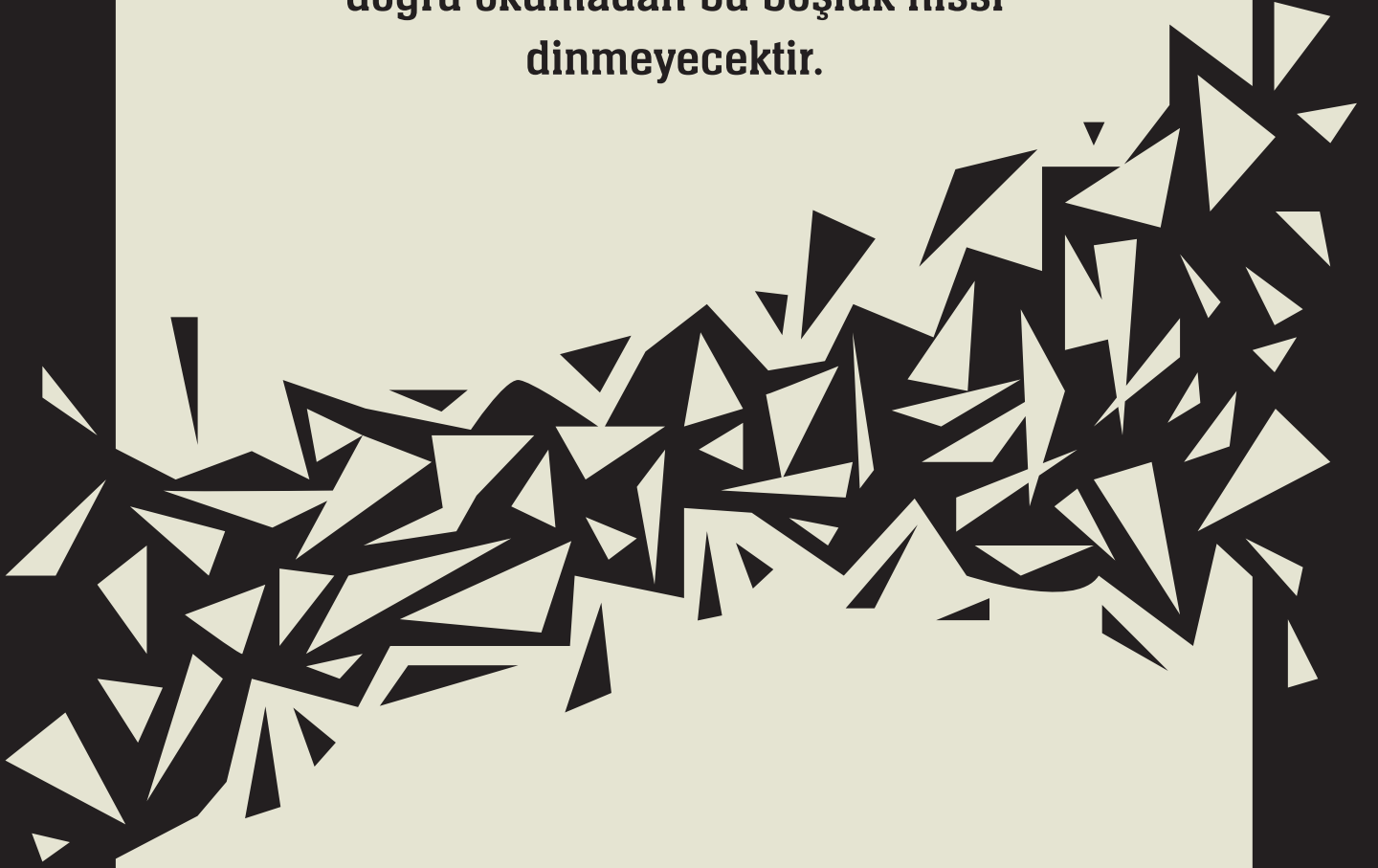
Oysa insanı ayakta tutan şey korunmak değil, tutunmaktır: Allah’a tutunmak, hakikate tutunmak, edebe tutunmak. Tutunmanın bedeli vardır. Bu bedeli ödemeyen, acısını da sevincini de doğru yerden yaşayamaz. Acı, doğru yerden yaşanmadığında isyana; sevinç doğru yerden yaşanmadığında şımarıklığa döner. İsyana da şımarıklık da insanı aynı uçuruma götürür: sorumluluktan kaçan bir benliğe.

Bu yüzden asıl ihtiyaç, insanı “iyi hissettirecek” cümleler değil; insanı kendine getirecek cümlelerdir. Kendine gelmek, kendini aklamak değildir. Kendine gelmek, kendini tanımak, kendini sınırlamak, kendini terbiye etmektir. Terbiye kelimesi, çağın sözlüğünde kötülenmiş olabilir; ama terbiyesiz bir benlik, insanı özgürleştirmez, insanı kabalaştırır. Kabalık, yalnızca ses yükselt-

mek değildir; kabalık, kendi kusurunu görmeden başkasının kusurunu saymaktır. Çağın “rahatlatıcı” dili tam da bunu üretiyor: kendine karşı kör, başkasına karşı keskin bir bakış.

Son söz şudur: İnsan, kendini merkeze aldıkça küçülür; kendini aşmaya niyet ettikçe büyür. Bu çağın en büyük hilesi, küçülmeyi “kendini gerçekleştirmek” diye pazarlamasıdır. Hakikat ise pazarlanmaz; hakikat taşınır. Taşımak ağırdır; ama insan, ağır olana talip olmadıkça hafifliğin içinde kaybolur. Kaybolan, yalnız kalır; yalnız kalan, gürültü yapar. Ve gürültü, hakikatin düşmanıdır. Bu yüzden insan, kendini çoğaltmayı değil, kendini doğrultmayı seçmelidir. Çünkü doğrulmak, bir kere seçilince hayatın bütün cümleleri yerli yerine oturur; çoğaltmak seçilince ise insanın cümleleri çoğalır, kendisi eksilir.

**Unutmayalım ki;
eşya ile kurduğumuz ilişkiyi düzeltmeden,
nefsin bitmek bilmeyen arzularına
bir “dur” demeden ve en önemlisi
”Gönül Aynasında Zaman”ı
doğru okumadan bu boşluk hissi
dinmeyecektir.**

Sekizinci
MECRA